ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΤΑ ΣΥΜΑΪΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ Β'

ΑΘΗΝΑΙ
1974

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Δ. Βασιλειάδη, Ὁδοιπορία στὶς μορφὲς καὶ τὸ ὕφος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, Ἀθήνα 1973.

Ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι, γιὰ νὰ γνωρίσῃς ἕναν τόπο. Ὁ καλύτερος ὅμως εἶναι νὰ τὸν ἀγγίξῃς. Ἔτσι πιστεύει ὁ ἀρχιτέκτων Δημήτρης Βασιλειάδης· ἔτσι πίστευε ἀπὸ τότε πού, ὡπλισμένος μὲ τὴν πανοπλία τῆς νιότης, ρίχτηκε στὴ μεγάλη καὶ τὴ μοναδική, ἴσως, περιπέτεια τῆς ζωῆς του, στὴ γνωριμία τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Μ' αὐτὴ τὴν πίστη, χρόνια τώρα, ὀρθὸς σὲ μιὰ ψηλὴ καὶ κοφτερὴ πλώρη, περιφέρεται στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες καί, κάθε τόσο, μὲ μιὰ ἄσβηστη δίψα γιὰ γνώση, βγαίνει σὲ νησιὰ — στὴν Κρήτη, στὰ Δωδεκάνησα, στὶς Κυκλάδες, στὴν Εὔβοια, στὶς βόρειες Σποράδες, στὰ νησιὰ τοῦ βόρειου καὶ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου, στὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου — καὶ σὲ πολιτεῖες καὶ περιοχὲς τῆς μεγάλης στεριᾶς — στὴ Μάνη, στὸ Ναύπλιο, στὴν Πάτρα, στὸ Μεσολόγγι, στὸ Πήλιο — καὶ μελετᾶ. Μελετᾶ κυρίως τὰ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα καί, ἔπειτα ἀπὸ προσεκτικὴ καὶ μακροχρόνια ἔρευνα, δημοσιεύει σοφὰ καὶ ἐκτενῆ μελετήματα γιὰ βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ κτίσματα, γιὰ τρουλλοκάμαρους ναούς, γιὰ μονόκλιτες, δίκλιτες, ἐπιπεδόστεγες βασιλικές, γιὰ μοναστήρια καὶ παρεκκλήσια καὶ γιὰ λαϊκὰ σπίτια.

Ἀλλὰ ὁ Βασιλειάδης δὲν περιορίζεται στὴ μελέτη τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων· προικισμένος μὲ βαθειὰ εὐαισθησία, ἀντικρύζει, κάθε φορά, μὲ παρθενικὰ μάτια τὰ χώματα καὶ τὰ βράχια πού πατάει καὶ τὶς ἀκρογιαλιές, πού στὶς ἀμμουδιές τους ξεχνάει τ' ἀχνάρια του, καὶ ἀνήσυχος καὶ περίσκεπτος σπουδάζει τοὺς βράχους, τὶς ξερολιθιές, τοὺς τοίχους, τὶς σπηλιές, τὴ βλάστηση, γενικὰ τὸ φυσικὸ τοπίο καί, μὲ τὴ βοήθειά του, ἀνιχνεύει καὶ τὸ ἀνθρώπινο, προσπαθεῖ νὰ μπῇ στὴν καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων. Καρπὸς αὐτῆς τῆς ἀδιάκοπης σπουδῆς εἶναι ἡ «Ὁδοιπορία στὶς μορφὲς καὶ τὸ ὕφος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου», ἕνας ὕμνος τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Στεριανῆς Ἑλλάδας, πού μὲ τὸν ἀπὸ ἔντονο λυρισμὸ διαποτισμένο σφυρήλατο, πυκνὸ καὶ χυμώδη λόγο καὶ μὲ τὴν τεκμηρίωση ἀπὸ θαυμάσιες εἰκόνες, πού κι αὐτὲς εἶναι — ὅπως ὁ ἴδιος δίκαια ἰσχυρίζεται — συμπυκνωμένος, ἄγρυπνος λόγος, ἐντάσσεται

στὴν περιοχὴ τῆς λογοτεχνίας, χωρὶς ὅμως ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς ἐπιστήμης.

Καὶ δὲν ἀπομακρύνεται, διότι ἐπιδέξια ὁδηγεῖ, μὲ ἄνεση καὶ ἐναργῆ περιγραφή, συνοδευμένη ἀπὸ καθαρὰ σχεδιάσματα καὶ φωτογραφίες, στὸ λεπτομερειακὸ ἀντίκρυσμα καὶ τὴν ἐξαντλητικὴ μελέτη καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν κτισμάτων, τῶν σπιτιῶν (ἀρχόντων καὶ ἁπλοῦ λαοῦ), τῶν ἀγροικιῶν, τῶν ἐκκλησιῶν, ἐξηγεῖ πειστικὰ τὶς ἰδιορρυθμίες τους, ἀποκαλύπτει, ὅπου τὸν βοηθοῦν οἱ μαρτυρίες, τὴν παλαιότερη μορφή τους, δείχνει τὶς ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴ Δύση καὶ τὴν Ἀνατολή, ἐπισημαίνει μνῆμες καὶ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ τὸ Βυζάντιο καὶ παρασέρνει σὲ γοητευτικὴ περιπλάνηση, ποὺ σὲ γεμίζει μὲ γνώσεις καὶ κινεῖ τὴ σκέψη σου, στοὺς δρόμους, στὶς πλατεῖες, στὰ μοναστήρια καὶ στὰ κάστρα τῶν νησιωτικῶν καὶ τῶν στεριανῶν πολιτειῶν.

Καὶ ἀκόμη, δὲν καταβάλλει καμμιὰ προσπάθεια, ὅπως συνηθίζουν οἱ ποιητές, ὡραιοποιήσεως, μὲ γενικεύσεις, τοῦ ἑλληνικοῦ τοπίου, ἀλλὰ τὸ παρουσιάζει ὅπως ἀκριβῶς εἶναι, καὶ μὲ τὶς δύο ὄψεις του, καὶ τὴν εἰδυλλιακὴ καὶ τὴν τραγική. Ἔτσι τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου π.χ. δὲν εἶναι μόνο «χλωρά, μοσχοβολοῦντα», ὅπως τά 'θελε ὁ Ἀνδρέας Κάλβος, οὔτε τὸ Αἰγαῖο εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἕνας «γαλάζιος θησαυρὸς σμαραγδοφόρος», οὔτε ἡ κάθε Κυκλάδα εἶναι «νεράιδα ἀφρογέννητη», ὅπως διεκήρυσσε ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς. Ἀντίθετα· στὴν Ἄσπρη θάλασσα — διαπιστώνει ὁ Βασιλειάδης — μιλοῦνε «ἑξακόσια καρβουνιασμένα νησιά». Πολλὰ φημισμένα νησιὰ παρουσιάζουν ἐκτάσεις γυμνές, φρυγμένες, πετράδικες. Πλάι σ' αὐτὲς ὅμως ἁπλώνονται τοπία πράσινης ἡμερότητας, ἱλαρά, μὲ γραμμὲς καμπύλες. Αὐτὴ τὴν εἰκόνα τοῦ Αἰγαίου μᾶς παρουσιάζει ἀνάγλυφα ὁ Βασιλειάδης, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ σὲ ποιητικὲς εἰκόνες καὶ σὲ ἐκφράσεις ἀμφισβητήσιμες.

Ἔτσι, ὅπως εἶναι, παρουσιάζει ὁ Βασιλειάδης στὴν «Ὁδοιπορία» του (σελ. 99-112) καὶ τὴ Σύμη, τὸ νησί, ποὺ ἐνῶ μοιάζει τόσο πολὺ μὲ τὸ φημισμένο νησὶ τῆς Ὕδρας — ὅμοια εἶναι τὰ λιμάνια τους καὶ οἱ πολιτεῖες τους — ζεῖ ζωὴ δύσκολη, ξεχασμένο στὸ ἀνατολικὸ Αἰγαῖο.

Τὸ λιμάνι του, μᾶς λέγει, εἶναι ἕνας στενόμακρος κόρφος, ποὺ χαρακώνει τὴ στεριὰ σὲ μεγάλο βάθος. Ὁ Νιμπορειὸς καὶ τὸ Πέδι εἶναι δύο ἄλλοι ἀνήμεροι κόρφοι, ἀκόμη δυὸ μαραχαιριές, ποὺ ἀφηγοῦνται μὲ κυνισμὸ τὸ δραματικὸ διαμελισμὸ τῆς στεριᾶς. Οἱ κάβοι του εἶναι ἄγριοι, τρομαχτικοί, τὸ χρῶμα τῶν βράχων σκληρό, τὸ βορινὸ πέλαγος ἀνάστατο.

Ἐπάνω σὲ σκληροὺς βράχους, ψηλὰ στὴ σύναξη τῶν λόφων, ἔχει γαντζώσει μιὰ ὄμορφη παλιὰ πολιτεία, ποὺ ἀναθυμίζει τὴν Ὕδρα, μὲ τὰ γύρω ὄρθια καὶ γυμνὰ βουνὰ καὶ τὰ πολυόροφα κτίσματα. Ἐκεῖ ψηλά, στὶς πιὸ ψηλές, στὶς πιὸ παλιὲς γειτονιές της, ἀπὸ δρόμους μὲ σκαλοπάτια ποὺ δὲν τελειώνουν, ἀπὸ δρόμους ποὺ περνοῦν ἀπὸ «μέσα στὸν ἀνήσυχο καὶ ἀγωνιώδη πε-

ρίγυρο τῶν βράχων καὶ τῶν μεγάλων κλίσεων», μᾶς ὁδηγεῖ ὁ Βασιλειάδης. Μᾶς σταματᾶ μπροστὰ στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Χατζηαγαπητοῦ, μᾶς ἀφήνει νὰ ἐπισκοπήσωμε ἀπ' ἐκεῖ τὴ γαλάζια θάλασσα, τοὺς βράχους, τὶς σπαθιὲς τῆς θάλασσας στὸ τραχὺ σῶμα τῆς στεριᾶς καὶ νὰ μελετήσωμε μαζί του τὰ πανήψυλα σπίτια τῆς πολιτείας μὲ τὰ πατάρια καὶ τοὺς σοφάδες, μὲ τοὺς θόλους στὰ κατώγια, μὲ τοὺς λιακοὺς τὰ παλιὰ καὶ τὶς ξύλινες σκεπὲς τὰ καινούργια, μὲ τοὺς ἐξῶστες μὲ τὶς εὔθραυστες δίτοξες πεσσοστοιχίες καὶ τὶς αὐλὲς μὲ τὰ λουλούδια καὶ τὰ μυριστικά.

Κ' ἔπειτα χωρὶς ἀντίρρηση, ἐνῶ ἔχομε πληροφορηθῆ γιὰ τὸν κίνδυνο ποὺ μᾶς περιμένει, ἐπιβιβαζόμαστε μαζί του σ' ἕνα μικρὸ σκαφίδι καὶ ταξιδεύοντας ἐπάνω σὲ χοντρά, ὠκεάνεια κύματα, πλάι σὲ βράχους ὄρθιους σὰν τεῖχη, ψηλοὺς σὰν τιτάνες, ἀνένδοτους καὶ ἀνηλεεῖς, φτάνομε στὸν περίκλειστο καὶ ἐράσμιο γιαλὸ τοῦ Πανορμίτη, γιὰ νὰ προσκυνήσωμε μὲ συντριβὴ καὶ μὲ δέος τὸν Ἀρχάγγελο, ποὺ ἡ φήμη του καὶ ἡ δύναμή του σκεπάζει καὶ σώζει τὰ Δωδεκάνησα, ποὺ ἡ ἀδιάκοπη παρουσία του ὁπλίζει μὲ θάρρος καὶ μὲ ἀγαθὲς ἐλπίδες τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους τοῦ νησιοῦ του, τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ δελφινίσια κορμιὰ καὶ τὶς ἀδάμαστες ψυχές.

Ἡ «Ὁδοιπορία» τοῦ Βασιλειάδη εἶναι πολὺ χρήσιμη. Ὅσοι θέλουν νὰ γνωρίσουν τὴν πολυμορφία τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ὀφείλουν νὰ τὴ μελετήσουν. Νὰ τὴ διαβάσουν προσεκτικά. Θὰ τοὺς κάμη ν' ἀγαπήσουν περισσότερο τὸν τόπο μας, τοὺς γυμνοὺς βράχους του, τὰ βουνά του μὲ τὶς καμπύλες καὶ τὶς γωνιώδεις γραμμές, τοὺς λόφους του μὲ τὶς ἐλιὲς καὶ τὰ κυπαρίσσια, τὶς πλαγιὲς μὲ τοὺς ξεροὺς θάμνους, τὶς πράσινες κοιλάδες του μὲ τὰ ποτιστικὰ καὶ τ' ἀμπέλια, τὴ γαλήνη καὶ τὴν ταραχὴ τῆς θάλασσάς του, καὶ τοὺς ἀνθρώπους του, ποὺ ἀγωνίζονται ἀδιάκοπα καὶ σκληρά, γιὰ νὰ ἐξασφαλίζουν μόνο τὸν ἄρτο τὸν ἐπιούσιο.

Νισυριακά, Ἔκδοσις τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν μελετῶν.

Ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ πολὺ μικρὸ νησί τους, τὴ Νίσυρο, ὅταν ἦσαν πολὺ μικρὰ παιδιά. Ἔφυγαν τότε, κυρίως ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὸ σκληρό, τὸν ξένο ζυγό. Χρόνια πολλὰ τώρα ζοῦν στὶς μεγάλες πολιτεῖες, μέσα σὲ ἀνέσεις καὶ σὲ πολλὰ ἀγαθά, ἀφοῦ ἐπάξια κατέλαβαν ὑψηλὰ ἀξιώματα. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν ξεχνοῦν αὐτοὶ οἱ δυὸ καλοί μου φίλοι, ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου κ. Παῦλος Σακελλαρίδης καὶ ὁ λόγιος ἀδελφός του κ. Νικήτας Σακελλαρίδης, τὸ μικρὸ νησί, ὅπου γεννήθηκαν, τὴ μικρὴ πατρίδα, ποὺ ἁρμενίζει ἀνάμεσα στὴ Ρόδο καὶ στὴν Κῶ. Πάντα ἐκεῖ βρίσκεται ὁ λογισμός τους, γιὰ τὰ χώματα καὶ τὰ βράχια της χτυπᾶ ἡ καρδιά τους, γιὰ νὰ μὴν εἶναι ξεχασμένη ἀπὸ τὸν κόσμο παλεύουνε, γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἱστορία της καὶ ἡ συμβολή της στὴ δημιουργία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ νοιάζονται ἀδιάκοπα. Δημιούργημα αὐτῆς τῆς ἀκοίμητης

ἔγνοιάς τους εἶναι ἡ κινητοποίηση ξενιτεμένων παιδιῶν τοῦ νησιοῦ τους καὶ ἡ συγκρότηση τῆς «Ἑταιρείας Νισυριακῶν Σπουδῶν», ποὺ ἑδρεύει στὴν Ἀθήνα καὶ ἔχει ἤδη παρουσιάσει, ἀπὸ τὸ 1963 ὡς τὸ 1972, μὲ τὰ χρηματικὰ ποσὰ ποὺ συγκεντρώνει, τέσσερις ὀγκώδεις τόμους μὲ τὸν τίτλο «Νισυριακά», στοὺς ὁποίους ἔχουν καταχωρισθῆ ἀξιόλογες μελέτες.

Αὐτὲς οἱ μελέτες ἀναφέρονται στὴν ἱστορία, τὶς ἀρχαιότητες, τὴ γλώσσα, τὴ λαογραφία, τὸν τουρισμὸ καὶ ἄλλα σημερινὰ προβλήματα τῆς Νισύρου καὶ ἀποτελοῦν σημαντικὲς συμβολὲς στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Ἀπ' αὐτὲς σημειώνω: Τοῦ Ν. Γ. Μαυρῆ, Οἱ ξένοι περιηγηταὶ καὶ γεωγράφοι διὰ τὴν Νίσυρον (Νισυριακά, τ. Α', σσ. 7-17), τοῦ Ἀν. Καραναστάση, Ἡ Κῶς, ἡ Νίσυρος, ἡ Κάλυμνος καὶ αἱ γειτονικαὶ νῆσοι κατὰ τὸν Κρητικὸν πόλεμον (Νισυριακά, τ. Α', σσ. 18-31), στὴν ὁποίαν παρουσιάζονται πληροφορίες, παρεχόμενες ἀπὸ ἐπιγραφές, ποὺ βοηθοῦν στὸ σχηματισμὸ μιᾶς πλήρους εἰκόνας τῆς συγκρούσεως τῶν Ροδίων καὶ τῶν Κρητῶν στὰ τέλη τοῦ 3ου καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 2ου αἰ. π.Χ., τοῦ Μ. Λογοθέτη, Τουρισμὸς καὶ οἰκονομία τῆς νήσου Νισύρου (τ. Α' σσ. 51-135), ὅπου ἐξετάζονται οἱ δυνατότητες τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ νησιοῦ, τοῦ Κ. Σακελλαρίδη, Τὸ Νισύριο τραγούδι (τ. Β', σσ. 5-202), ὅπου συγκεντρώνονται, κατατάσσονται ἐπιτυχῶς καὶ ὑπομνηματίζονται τὰ νισυριακὰ δημοτικὰ τραγούδια, Τοῦ Ἴδιου, Ἡ ἱστορία τῶν προνομίων τῶν νοτίων σποράδων (τ. Γ', σσ. 142-229), ὅπου βρίσκει κανεὶς συγκεντρωμένα τὰ σουλτανικὰ φιρμάνια καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα, σχετικὰ μὲ τὸ προνομιακὸ καθεστὼς ποὺ ἴσχυσε στὶς νότιες Σποράδες τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, τοῦ Σ. Ἀγαπητίδη, Ὁ πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου (τ. Γ', σσ. 5-22), ὅπου ἐξετάζεται ἡ πληθυσμιακὴ ἐξέλιξη ἀπὸ τὸ 1821 ὡς τὸ 1961, τοῦ Ε. Πρωτοψάλτη, Ἀνέκδοτα νισυριακὰ ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως (τ. Γ', σσ. 23-48), ὅπου παρουσιάζονται 13 ἄγνωστα ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὴν πολιτικὴ τύχη τῆς Νισύρου μετὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὶς εἰσφορὲς τῶν Νισυρίων ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τοῦ Χ. Παπαχριστοδούλου, Τοπωνυμικὸ τῆς Νισύρου (τ. Γ', σσ. 230-268), ἐξαντλητικὴ συγκέντρωση τῶν τοπωνυμιῶν τοῦ νησιοῦ — καὶ ἐδῶ ἰσχύει τὸ: nullum saxum sine nomine — καὶ σωστὴ ἑρμηνεία τους ποὺ ὁδηγεῖ καὶ στὴ διαπίστωση τῆς ἀδιάκοπης συνέχειας τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ νησί, τοῦ Β. Παπακώστα, Ἱστορία τῆς Νισύρου (τ. Γ', σσ. 49-141 καὶ τ. Δ', σσ. 95-238), ὅπου ἐκτίθενται μὲ σαφήνεια οἱ περιπέτειες τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια ὡς τὴν Ἀθηναϊκὴ Συμμαχία, τοῦ Ε. Φραντζῆ, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῆς Νισύρου (τ. Δ', σσ. 42-65), ὅπου παρέχονται διαφωτιστικὲς πληροφορίες γιὰ τὰ σχολεῖα τοῦ νησιοῦ, καὶ τέλος τὶς ὡραῖες λαογραφικὲς ἐργασίες τοῦ Νικ. Κουμέντου καὶ τοῦ Λαζ. Κοντοβέρου (τ. Δ', σσ. 239-332).

Οἱ τίτλοι τῶν μελετῶν δὲν ἀφήνουν, νομίζω, ἀμφιβολία γιὰ τὴ σοβαρό-

τητα τοῦ περιοδικοῦ, πού εἶναι, ὅπως πολλοὶ διαπιστώνουν, ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ εἴδους του. Οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος καὶ Νικήτας Σακελλαρίδης, πού συγκεντρώνουν αὐτὲς τὶς ἐργασίες καὶ μὲ στοργὴ φροντίζουν τὴν παρουσίασή τους, μπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύωνται γιὰ τὸ ἐθνικώτατο ἔργο τους, γιὰ τὴν πνευματικὴ τροφὴ πού παρέχουν στοὺς ἁπλοὺς ἀνθρώπους τοῦ νησιοῦ τους. Καὶ ἐμεῖς, πού τόσα μαθαίνομε γιὰ τὸ ὡραῖο νησί, τοὺς παρακαλοῦμε νὰ δεχθοῦν καὶ ἀπ' ἐδῶ τὴν ἔκφραση τῶν εὐχαριστιῶν μας καὶ μιὰ εὐχή: Νά 'ναι πάντα καλὰ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ νησιοῦ τους.

ΑΝΤ. ΦΛ. ΚΑΤΣΟΥΡΟΣ

Ν. Γ. Μαυρῆ, Δωδεκανησιακὴ Βιβλιογραφία ὑπὸ —— Τόμος δεύτερος. Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1957), Ἀθῆναι 1974 ⟨Δωδεκανησιακὴ Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Δημοσίευμα ἀριθ. 3⟩, σσ. ιε'+252.

Συνεχίζοντας τὴν ἀνεκτίμητη προσφορά του στὴ δωδεκανησιακὴ ἔρευνα ὁ γνωστὸς Κάσιος καὶ γιατρὸς κ. Ν. Γ. Μαυρῆς, κυκλοφόρησε πρὶν λίγο καιρὸ τὸ δεύτερο τόμο τῆς βραβευμένης ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (1957) «Δωδεκανησιακῆς Βιβλιογραφίας», καρπὸ πολύχρονων ἀναζητήσεων, πλατειᾶς ἐνημέρωσης καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα. Εἶναι εὐτύχημα ὅτι ὁ κ. Μαυρῆς ἀνήκει στοὺς πιὸ συστηματικοὺς βιβλιογράφους τοῦ Πανελληνίου (τυγχάνει Πρόεδρος τῆς Βιβλιογραφικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, ἔχει διδάξει βιβλιογραφία στὴ Σχολὴ τῆς ΧΕΝ κ' ἔχει βραβευθῆ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία καὶ γιὰ ἄλλη μεγάλη βιβλιογραφικὴ ἐργασία του), ἔτσι «ἡ Δωδεκανησιακὴ Βιβλιογραφία» μπορεῖ νὰ προβληθῆ σὰν ὑποδειγματικὸ ἔργο στὸ εἶδος της. Ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ἄποψη μεθόδου καὶ τὴν προσήλωσή της στοὺς αὐστηροὺς κανόνες τῆς βιβλιογραφίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ δομή της γενικά. Προσωπικὰ θὰ θεωρούσαμε πιὸ χρηστικὴ τὴν ὕπαρξη εὑρετηρίου σὲ κάθε τόμο, γιατὶ ἡ μακριὰ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὴν ἔκδοση τῶν τόμων της (ὁ Α' τόμος εἶδε τὸ φῶς τὸ 1965, ἐνῶ ὁ δεύτερος τὸ 1974) δημιουργεῖ ὡς τὴν ὁλοκλήρωση τοῦ ἔργου, ὁπότε θὰ δοθῆ τὸ γενικὸ εὑρετήριο, δυσχέρειες στὴ χρήση της. Πάντως κ' ἔτσι «ἡ Δωδεκανησιακὴ Βιβλιογραφία» προσφέρει πολύτιμες ὑπηρεσίες στοὺς ἐρευνητές μας κι ὅταν ὁλοκληρωθῆ θἄχωμε στὰ χέρια μας ἕνα σπουδαῖο κλειδί, ἕνα πραγματικὸ ἐργαλεῖο στὶς ἔρευνές μας.

Ὁ δεύτερος τόμος τοῦ ἔργου καλύπτει πολλοὺς κ' ἐνδιαφέροντες τομεῖς, ὅπως εἶναι ἡ Ἀνοικοδόμηση, ἡ Ἀρχαιολογία, ἡ Γλυπτική, οἱ Ἀναστηλώσεις, ἡ Κεραμική, ἡ Ἀγγειοπλαστική, οἱ Σφραγῖδες, τὰ Μετάλλια, ἡ Τέχνη, ἡ Ἀρχιτεκτονική, οἱ Ἀρχαῖες Θρησκεῖες, οἱ Ναοί, οἱ Τελετές, οἱ Ἱεροὶ Νόμοι, τὰ Μουσεῖα Ρόδου καὶ Κῶ, ἡ Δημογραφία, οἱ Ἀπογραφές, οἱ Στατιστικές, τὰ Φιλοτελικά, ἡ Διοίκηση Δωδεκανήσου, τὰ Ἡμερολόγια, οἱ Ἐπετηρίδες, τὰ Λευκώματα καὶ οἱ Ταξιδιῶτες καὶ Γεωγράφοι. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ

κεφάλαιο λόγω τοῦ ἐνδιαφέροντός του τὸ κυκλοφόρησε καὶ σὲ ξεχωριστὸ ἀνάτυπο. Πραγματικὰ πρόκειται γιὰ μιὰ σπουδαία δουλειὰ πάνω στοὺς γεωγράφους καὶ τοὺς περιηγητές, ποὺ ἐπισκέφθηκαν στὸ διάβα τοῦ χρόνου τὰ νησιά μας, κ' εἶναι βέβαιο ὅτι ἀνοίγει τὸ δρόμο γιὰ διάφορες ἐπιμέρους ἐργασίες πάνω στὸ θέμα. Δὲν βρίσκω, μόνο, ταιριαστὴ τὴν καταχώριση τῶν τίτλων τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεώτερων ταξιδιωτικῶν κειμένων στὸ ἴδιο κεφάλαιο, ὅταν τὰ πρῶτα εἶναι ἱστορικὲς πηγές, ἐνῶ τὰ δεύτερα μόνο ἐντυπώσεις. Ἀπὸ τὴ δεύτερη κατηγορία, ἐξ ἄλλου, σημειώνω μερικὲς ἐλλείψεις, ἀναπόφευκτες ἄλλωστε σὲ ἔργο σὰν κι αὐτό. Ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος καὶ ὁ Σπῦρος Μελᾶς ἔχουν δημοσιεύσει στὴν «Ἐλευθερία» πολὺ ἀξιόλογες ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα (καὶ τὴ Σύμη), ποὺ δὲν βλέπω νὰ σημειώνωνται. Ὅπως εἶναι βέβαιο ὅτι τὰ νησιά μας ἔχουν ἐμπνεύσει στὰ νεώτερα χρόνια πολλὰ ταξιδιωτικὰ κείμενα (καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Ἐξωτερικό), ποὺ βέβαια δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς καὶ μόνο μ' αὐτὰ ἂν ἀσχολεῖται.

Ὅπως ἐπίσης, νομίζω, σωστότερο θὰ ἦταν οἱ τίτλοι τῶν μετὰ τὸ 1957 (ἐκεῖ ποὺ οὐσιαστικὰ σταματᾶ ἡ Βιβλιογραφία) δημοσιευμάτων γιὰ τὴ Δωδεκάνησο νὰ δοθοῦν σὲ ἐπίμετρο, γιατὶ ἐνσωματωμένοι στὸ κύριο σῶμα τῆς βιβλιογραφίας δίνουν ἀπατηλὴ εἰκόνα, ἀφοῦ, ὅπως ρητὰ ὁ συγγραφέας τὸ δηλώνει, δὲν τὰ παρακολουθεῖ συστηματικά, ἀλλὰ καταγράφει ὅ,τι πέση στὴν ἀντίληψή του, γιὰ νὰ διευκολύνῃ ἀκόμη περισσότερο τὸν ἀναγνώστη του. Καμμιὰ ἀντίρρηση, ἀντίθετα ἔπαινος πρέπει στὸ βιβλιογράφο, ὅμως δὲν εἶναι ὡραῖο νὰ βλέπῃ κανεὶς στὴ βιβλιογραφία του τὸν τίτλο κάποιου ὄχι τόσο σημαντικοῦ δημοσιεύματος τοῦ 1970, αἴφνης, καὶ νὰ ἀπουσιάζῃ ὁ τίτλος τοῦ περίφημου «Ὁδοιπορικοῦ σὲ ξεχασμένα νησιὰ» (Νίσυρος, Τῆλος, Σύμη) τοῦ ἀρχιτέκτονα κ. Δημήτρη Βασιλειάδη, ποὺ εἶδε τὸ φῶς στὴ «Νέα Ἑστία» τρία χρόνια πρίν, καθὼς καὶ ἄλλων δημοσιευμάτων τοῦ ἴδιου γιὰ τὴν Πάτμο κ.λπ.

Αὐτὰ ὅμως εἶναι ἀσήμαντες λεπτομέρειες μπρὸς στὴ μεγάλη, τὴ σπουδαία προσφορὰ τοῦ Ν. Γ. Μαυρῆ, ποὺ δὲν ἔδωσε ἕνα ὁποιοδήποτε προσωπικὸ ἔργο, ἀλλὰ ἕνα ὁδηγό, ἕνα ἐγχειρίδιο, ἕνα ὄργανο μελέτης. Ἕνα ἔργο ἀληθινὰ μεγάλο, μνημειῶδες, βασικὸ γιὰ κάθε παραπέρα ἔρευνα. Ἂς ἀφήσωμε τὶς εὐκαιρίες ποὺ προσφέρει στοὺς μελετητὲς γιὰ πλῆθος ἐργασιῶν. Ὁ Δ.Γ. Καμπούρογλου ἔγραφε τὸ 1922 στὰ «Νέα Θρύψαλα» (σελ. 130): «Ὁ βιβλιογράφος διαφέρει τοῦ συγγραφέως, ὅσον ὁ ἀλτρουϊστὴς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς δράσεως». Ἀληθινά, ἀλτρουϊστὴς ἀναδεικνύεται μὲ τὸν τεράστιο μόχθο του, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀπέραντες γνώσεις του ὁ συγγραφέας, ποὺ δὲν τὶς φυλάει γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ τὶς κοινοποιεῖ στοὺς ἐρευνητὲς ὁπλίζοντάς τους μὲ βαρὺ καὶ ἀξιόμαχο ὁπλισμό.

Εὐχόμαστε σύντομα νὰ φανῆ καὶ ὁ τρίτος τόμος καὶ νὰ ὁλοκληρωθῆ

ἡ «Δωδεκανησιακὴ Βιβλιογραφία» τοῦ Ν. Γ. Μαυρῆ. Εἶναι ἔργο ἐθνικό, μιὰ μεγάλη προσπάθεια.

Δωδεκανησιακὰ Χρονικά. Ἐτησία περιοδικὴ ἔκδοσις. Τόμος Α'—1972, Ἀθῆναι 1973 (Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου), σελ. 382.

Ἡ ἔλλειψη ἑνὸς τακτικοῦ δωδεκανησιακοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ ὁδήγησε ἀναπόφευκτα στὴ δημιουργία τοπικῶν περιοδικῶν, ὅπως τὰ «Νισυριακὰ» καὶ «Τὰ Συμαϊκά». Τὸ «Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον», ποὺ ἄρχισε τὴν ἔκδοσή του τὸ 1955, ἀραίωσε δυστυχῶς, ὥστε νὰ δημιουργηθῆ ἕνα σοβαρὸ κενό. Ἀντιμετωπίζοντας τὸ θέμα ἐξέδωσα τὸ 1966 τὸν Α' τόμο καὶ τὸ 1967 τὸν Β' τόμο τῶν «Δωδεκανησιακῶν», δὲν μπόρεσα ὅμως νὰ συνεχίσω τὴν ἔκδοσή τους προσκρούοντας σὲ ἀνυπέρβλητα οἰκονομικὰ ἐμπόδια. Ἡ ἴδια ἀνάγκη, νομίζω, ὁδήγησε τὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου νὰ ἐκδώση τὸ 1973 τὸν Α' τόμο τῶν «Δωδεκανησιακῶν Χρονικῶν» (ὁ Β' τόμος τυπώνεται ἤδη). Στὸν Α' τόμο διοχετεύθηκε καὶ ἡ ὕλη τοῦ Γ' τόμου τῶν «Δωδεκανησιακῶν», ποὺ εἶχα συγκροτήσει (συνεργασίες Γεωργ. Γεωργαλᾶ, Ἡ προϊστορικὴ Κῶς, Π. Κώνστα, Ἡ Ἀχιγιάβα, Γεωργ. Ἀδαμοπούλου, Ρόδιοι Ἀστρονόμοι (Ἵππαρχος - Ποσειδώνιος - Γέμινος), Κ. Χρυσάνθη, Δύο ἐπιστολὲς τοῦ Σκεύου Ζερβοῦ, Ζήσ. Βιρβίλλη, Οἱ Πατμιακὲς μελέτες καὶ ὁ Ἰωάννης Σακκελίων, Κωστῆ Μηνᾶ, Νίσυρος, ἡ ἀρχαία πόλη τῆς Σαρίας, Τάσου Πετρῆ, Φαγοποτικὰ ἀνάλεκτα τῶν ἀρχαίων Ροδίων). Ἐφ' ὅσον ἡ ἔκδοση τῶν «Δωδεκανησιακῶν Χρονικῶν» συνεχισθῆ κανονικά, παράλληλα μὲ τὰ τοπικὰ περιοδικὰ καὶ τὴν ἀραιὴ ἔστω ἔκδοση τοῦ «Δωδεκανησιακοῦ Ἀρχείου», οἱ ἐρευνητὲς καὶ μελετητὲς τῆς ἱστορίας, τῆς φιλολογίας, τῆς λαογραφίας καὶ γενικὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν νησιῶν μας θὰ ἔχουν πιὸ συχνὲς εὐκαιρίες γιὰ τὴν ἀνακοίνωση τῶν μελετῶν τους κ' εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μας ζωὴ θὰ ἀποκτήση ἕνα σφρῖγος ἀντάξιο καὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ δυναμικοῦ παρόντος τῆς Δωδεκανήσου.

Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ χαιρετίζομε μὲ θέρμη τὴν ἔκδοση τοῦ νέου περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖο πραγματοποίησε ἤδη μὲ τὸν Α' τόμο τοῦ 1973 μιὰ πολὺ ἀξιολογη καὶ σοβαρὴ ἐμφάνιση. Μεταξὺ τῶν συνεργατῶν του ὁ ἀναγνώστης θὰ συναντήση τὰ ὀνόματα τῶν πιὸ γνωστῶν Δωδεκανησίων μελετητῶν. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ τὸν καθηγητὴ Ἀγαπητὸ Τσοπανάκη (Λίγο φῶς στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τῶν χωριῶν τῆς Ρόδου κατὰ τὴν Μέση Τουρκοκρατία), τὸ γυμνασιάρχη Χριστ. Παπαχριστοδούλου (Παναγιώτης Γ. Ρόδιος, Ἡ Μονὴ Ροδινῆς τῆς Ρόδου κ.ἄ.), τὸν ἀνώτατο ἐκπαιδευτικὸ Ἀλέξανδρο Καρανικόλα (Συμαϊκοὶ Θεοφυλαγμοί), τὸν καθηγητὴ Σωτ. Ἀγαπητίδη (Τὸ Α' Πανσυμαϊκὸν Συνέδριον) κ.λπ. Ὁ τόμος συμπληρώνεται μὲ διάφορα ἄλλα ἐνδιαφέροντα κείμενα: Ἐμμ. Παπαμανώλη, Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος, Γεωργ. Βρούχου, Περί-

ληψις τῶν γεγονότων τῆς πολιορκίας τῆς ἁλώσεως τῆς Ρόδου ἐν ἔτει 1522 κατὰ τὰς ἐκδεδομένας καὶ ἀνεκδότους τουρκικὰς ἐκθέσεις, Παν. Εὐθυμίου, Μία φωνὴ ἀπὸ τὸ 1913, Γεωργ. Μαρτίνη, Ρόδος καὶ Δωδεκάνησα τὸν καιρὸ τοῦ ξεσηκωμοῦ, Μιχ. Σαμάρκου, Ἡ Λέρος στὸν Ἐθνικὸ Ἀγῶνα, Στεργ. Λογοθέτη, Ἡ Νίσυρος ἔδωσε τὸ «παρὼν» στὸν ἀγῶνα τῆς Ἐθνεγερσίας, Πλατ. Κυπριώτου, Ἐπαναστατικὰ γεγονότα τοῦ 1821 ἐκ Ρόδου, Μιλτ. Λογοθέτη, Ἀναδρομὴ στὸ ζήτημα ἱδρύσεως Πανεπιστημίου στὴ Ρόδο, Γιάγκου Βαρέλη, Σταῦρος Βαρέλης, μιὰ φωτεινὴ μορφὴ ποὺ χάθηκε πρὶν κλείση τὰ εἰκοσιδύο του χρόνια, Ι. Χατζηκυριαζῆ, Περὶ Ροδίας ρητορικῆς, Παν. Χαμουζᾶ, Χρονικὸ κατοχῆς, Γεωργ. Βεργωτῆ, Τὸ σχολεῖον τῆς συνοικίας Νεοχωρίου τῆς πόλεως Ρόδου, Νικ. Κουμέντου, Τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου στὴ Νίσυρο, Ἰωαν. Παπαχριστοδούλου, Ἡ χώρα τοῦ Νείλου καὶ οἱ δεσμοί της μὲ τὴ Ρόδο, Κων. Φαρμακίδη, Ἡ ἑκατονταετηρὶς τοῦ Ἀναγνωστηρίου Σύμης «Ἡ Αἴγλη», Γρ. Κωνσταντοπούλου, Ἡ ἱστορία τῆς Ρόδου Χρ. Παπαχριστοδούλου. Ὁ τόμος περιλαμβάνει ἀκόμη τὴ μελέτη μου «Ἀγῶνες καὶ θυσίες τοῦ δωδεκανησιακοῦ λαοῦ», βιβλιοκρισίες, νεκρολογίες καὶ βιογραφίες συνεργατῶν. Τὸν τόμο ἐπιμελήθηκαν ὁ Ἐμμ. Παπαμανώλης καὶ ὁ Μλτ. Λογοθέτης.

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῆ ὅτι ἡ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου ἔχει ἐκδώσει ὡς σήμερα καὶ δύο αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις, τὴ μνημειώδη «Ἱστορία τῆς Ρόδου» τοῦ Χρ. Παπαχριστοδούλου καὶ τὴν ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ Πλάτωνος Κυπριώτη «Οἱ Βενετοκλεῖς, τὸ Βενετόκλειον καὶ ἡ συμβολή των εἰς τὴν Παιδείαν».

Κλείνοντας τὸ μικρὸ αὐτὸ σημείωμα, θὰ θέλαμε μαζὶ μὲ τὶς εὐχές μας γιὰ τὴ συνέχιση τῆς ὡραίας πνευματικῆς προσπαθείας ποὺ ἀνάλαβε ἡ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου, νὰ κάνωμε μιὰ μικρὴ παρατήρηση. Στὸ μέλλον οἱ ἐπιμελητὲς τῶν «Δωδεκανησιακῶν Χρονικῶν», ἑνὸς τόσο ἀπαραίτητου καὶ ἀξιόλογου περιοδικοῦ, νὰ δώσουν μεγαλύτερη σημασία στὴ διάταξη τῆς ὕλης. Πρῶτα πρέπει νὰ μπαίνουν οἱ ἐπιστημονικὲς ἐργασίες, μετὰ τὰ Σύμμεικτα, ὕστερα οἱ βιβλιοκρισίες καὶ οἱ νεκρολογίες καὶ τέλος τὰ πληροφοριακὰ καὶ εἰδησεογραφικὰ κείμενα γιὰ τὴ δραστηριότητα τῆς Στέγης κ.λπ. Τὸ ἀνακάτεμα, ποὺ παρατηρήθηκε στὸν πρῶτο τόμο καὶ ποὺ μᾶλλον ὀφείλεται στὴν ἔλλειψη πείρας, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἐπαναληφθῆ.

Στεφάνου Δ. Καββάδα, Ὁ ἀρχιμανδρίτης Νίκανδρος Φιλάδελφος Γεωργιάδης. Χρονικὸν τῆς ἐν Χίῳ γυμνασιαρχίας του. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Χιακῆς Ἐπιθεωρήσεως», τεῦχος 32ον. Ἀθῆναι 1973, σσ. 89-108.

Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Συμαῖος Φιλικὸς καὶ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Πανορμίτη ἀρχιμανδρίτης Νίκανδρος Φιλάδελφος - Γεωργιάδης ὑπῆρξε ὁ

πρῶτος μετὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση γυμνασιάρχης τῆς Χίου. Τὸ χρονικὸ τῆς γυμνασιαρχίας του ἐκεῖ μᾶς δίνει στὴν περισπούδαστη αὐτὴ ἐργασία ὁ γνωστὸς λόγιος καὶ ἄλλοτε διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Χίου κ. Στέφανος Δ. Καββάδας φωτίζοντας τὴ μορφή του καὶ πλουτίζοντας τὴ βιογραφία του. Ἡ μελέτη γράφτηκε, ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφέας, «μὲ βοηθήματα τὸ χειρόγραφον ἀντίγραφον ἐπιστολῶν τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων τῆς Χίου (1839-43, 1840-55) τῆς Δημογεροντίας Χίου, τὰ ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου Φιλαδέλφου, τὰς αὐτογράφους ἐπιστολὰς τῶν ἐν Σμύρνῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἑρμουπόλει ἀντιπροσώπων τῆς Ἐφορείας τῶν σχολείων Χίου καὶ ἄλλα χειρόγραφα προσώπων ἀναμειχθέντων εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς γυμνασιαρχίας τοῦ δοκιμασθέντος ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου» (σελ. 89).

Ποιὰ ἦταν ὅμως αὐτὴ ἡ ὑπόθεση; Ὁ Φιλάδελφος-Γεωργιάδης ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Θεοφίλου Καΐρη. Εἶναι γνωστὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὶς περιπέτειες τοῦ δασκάλου αὐτοῦ τοῦ Γένους γιὰ τὶς θρησκευτικές του δοξασίες. Ἡ δίωξή του εἶχε ἐπιπτώσεις καὶ στοὺς μαθητές του. Ἀλλὰ ὁ Νίκανδρος πῆγε στὴν Πόλη καὶ ἀθωώθηκε πανηγυρικὰ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη. Τὸν ἐχθρευόταν ὅμως ὁ Μητροπολίτης Χίου καὶ ἡ ρήξη του μὲ τὸ Συμαῖο ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἱερωμένο ἀνάγκασε τὸ Φιλάδελφο-Γεωργιάδη νὰ παραιτηθῇ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ζημιωθῇ ἡ παιδεία τῆς Χίου.

Ὅπως γράφει ὁ κ. Καββάδας: «Αἱ ἄστοχοι ἐνέργειαι τοῦ κατὰ πάντα ἴσως τὰ ἄλλα δραστηρίου Μητροπολίτου Σωφρονίου ἐδημιούργησαν προσωπικὴν ἐχθρότητα πρὸς τὸν ἀρχιμανδρίτην Νίκανδρον καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν συντόμως νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σύμην...»...«Κατὰ τὴν βραχυχρόνιον γυμνασιαρχίαν του ἐν Χίῳ ὁ Νίκανδρος ἔθεσε τὰ θεμέλια δημιουργικῆς διοικήσεως τῶν Σχολείων, ὡς βεβαιώνουν οἱ βαθυστόχαστοι ἐπίκαιροι λόγοι του κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων καὶ κατὰ τὰς ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν. Συνέταξε τὸν πρῶτον λεπτομερῆ κανονισμὸν τῆς μετεπαναστατικῆς περιόδου διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τοῦ Γυμνασίου καὶ ἐπεδίωξε νὰ στηρίξῃ τὴν παιδείαν τῶν νέων ὄχι μόνον εἰς τὰ γραμματικά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἤθους, διὰ τῆς δημιουργίας ὑπευθύνων χαρακτήρων! Ἐπεβλήθη διὰ τῆς στοργῆς εἰς τοὺς ἀτιθάσους μαθητὰς καὶ πολλοὺς ἀμερίμνους γονεῖς. Ἐρρύθμισε σταθερῶς τὴν διδακτικὴν καὶ παιδαγωγικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ του καὶ ἐπρογραμμάτισε μετὰ τῆς Ἐφορείας τὴν διδακτέαν ὕλην, τὰς ὥρας καὶ ἡμέρας διδασκαλίας»... «Αἱ προσωπικαὶ ὅθεν προκλήσεις τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Σωφρονίου καὶ αἱ συνεχεῖς ἑκατέρωθεν ἀντιδράσεις ἔβλαψαν πολὺ τὴν παιδείαν ἐν Χίῳ» (σελ. 106).

Ὀφείλομε χάριτες οἱ Συμαῖοι στὸν κ. Καββάδα, γιατὶ μὲ τὴ μεθοδική, τεκμηριωμένη καὶ ἐμπλουτισμένη μὲ σπουδαῖα ἀποδεικτικὰ κείμενα ἐργασία του ἀποκαθιστᾶ τὸν συμπολίτη μας Νίκανδρο Φιλάδελφο-Γεωργιάδη καὶ τὸν τοποθετεῖ στὰ σωστά του μέτρα. Ὁ ἴδιος ἄλλωστε σημειώνει ὅτι

«σκοπὸς τῆς δημοσιεύσεως εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῆς αἰτίας καὶ τῆς ἀφορμῆς τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου Φιλαδέλφου, ἀξίου Γυμνασιάρχου τῆς ἀνασυγκροτουμένης τότε Χίου, ὡς καὶ ἡ ἐκτίμησις τῆς ζημίας, ἡ ὁποία ἐγίνετο ἐκ καθυστερήσεως ὑπὲρ τὴν εἰκοσαετίαν τῆς δημιουργικῆς προόδου τῶν τροφίμων τοῦ Γυμνασίου, λόγῳ κυρίως τῆς ἀκάμπτου στάσεως τοῦ τότε Μητροπολίτου Χίου, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἐφόρων τῶν Σχολείων Χίου καὶ τοῦ Ἰωάννου Ψυχάρη, ἐφόρου τῆς Χίου ἐν Κωνσταντινουπόλει» (σελ. 89).

Ὁ αὐριανὸς βιογράφος τοῦ Συμαίου κληρικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ θὰ βρῆ στὴν ἐργασία τοῦ κ. Καββάδα ξεκαθαρισμένα καὶ ἔγκυρα στοιχεῖα γιὰ μιὰ σημαντικὴ περίοδο τῆς ζωῆς του καὶ πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὴν προσωπικότητά του.

Κώστα Ἰ. Ἀγαπητίδη, Οἱ Ἀπόδημοι Συμαῖοι. Εἰσήγηση στὸ Πανσυμαϊκὸ Συνέδριο (Σύμη, 1 Αὐγούστου 1970). Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ «Πρακτικὰ» τοῦ Π.Σ. (Ἔκδοση Κοινωνικοῦ Συλλόγου Συμαίων «Ὁ Πανορμίτης»), χ.χ.ἐ., σσ. 14.

Μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἰσήγηση, ποὺ ἀναφέρεται στὴ «μεγάλη δύναμη» τῶν ἀποδήμων Συμαίων καὶ διατυπώνει συγκεκριμένες προτάσεις γιὰ ἀξιοποίησή της πρὸς ὄφελος τῆς Σύμης. Ἡ εἰσήγηση χωρίζεται στὰ ὑποκεφάλαια: Ὀργάνωση-Φορεῖς, Προϋποθέσεις, Ὀργάνωση-Συντονισμὸς δράσεως, Ἐκδηλώσεις-Μορφὲς δράσεως καὶ καταλήγει σὲ δυὸ πολὺ σωστὲς θέσεις:

1. «Ἡ πρώτη ἀφορᾶ στὴ δύναμη ποὺ προορίζεται γιὰ τὴ Σύμη καὶ τοὺς Συμαίους. Πραγματικὰ οἱ ἀπόδημοι, οἱ συμπατριῶτες μας τῆς διασπορᾶς, ἀποτελοῦν μιὰ μεγάλη δύναμη, δύναμη ὑλική, γιατὶ πολλοὶ εὐποροῦν, καὶ δύναμη ἠθική, γιατὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι σὲ θέση νὰ ἐξυπηρετήσουν ὅσους ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰ συμβάλουν στὴν ἀναγεννητικὴ προσπάθεια τῆς Πατρίδας. Πρέπει νὰ ὀργανώσουμε αὐτὴ τὴ δύναμη, γιὰ νὰ τὴν αὐξήσουμε καί, αὐξημένη, νὰ τὴν ἀξιοποιήσουμε δημιουργικά. Ἡ Σύμη μπορεῖ νὰ στηρίξη πολλὲς ἐλπίδες πάνω σ' αὐτήν. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἡ ἡγεσία τῶν ἀποδήμων ἂς κινητοποιηθῆ!».

2. «Ἡ δεύτερη ἀφορᾶ στὴν ἀντιπροσφορὰ τῆς πατρίδας στὰ τέκνα της. Τὴ δύναμη ποὺ ἀποκτοῦμε ἀπὸ τὴ Σύμη. Ἀγαπώντας, εὐτυχοῦμε. Καὶ εἶναι εὐτυχεῖς ὅσοι ἔχουν μιὰ μικρὴ Πατρίδα».

Ποιὸς δὲν θὰ συμφωνήση μὲ τὸν εἰσηγητή;

Ι. Μ. Χατζηφώτη, Ἱερὰ Μονὴ Πανορμίτου Σύμης (Δωδεκανήσου). (Ἔκδοση Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου), Σύμη 1973, σσ. 64.

Περιεχόμενα: Ἵδρυση τῆς μονῆς-Ἀκμὴ καὶ ἀνάπτυξη-Σκευοφυλάκιο καὶ Βιβλιοθήκη-Χειρόγραφα-Μετόχια-Ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Μονῆς-Βιβλιογραφία-26 εἰκόνες.

Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ